

Argumentatie in formele discussies

Erik Krabbe

1. Inleiding

Wordt er in formele discussies geargumenteed? En zo ja, welke zetten zijn dan te beschouwen als argumentatie? Onder een formele discussie wordt steeds verstaan een discussie gevoerd volgens een formeel dialectisch systeem.¹ Van argumentatie wordt aangenomen dat zij bestaat uit een of meer mededelende zinnen (beweersinnen) die proposities tot uitdrukking brengen ter verdediging van een standpunt.²

2. De argumentatie van de Proponent en de concessies van de Opponent

Van Eemeren & Grootendorst vinden de constellatie van uitspraken die zij de argumentatie van de Proponent zouden willen noemen in principe terug als concessies van de Opponent. Zij vinden dat vreemd. Terecht wijzen zij er op dat

... het in de argumentatieve praktijk ook zeker niet altijd zo zal zijn dat de ene taalgebruiker een (voorwaardelijke) verdedigingsplicht op zich neemt voor uitspraken die in principe de premissen zijn van de andere taalgebruiker, tenminste niet *zonder meer*. (Van Eemeren & Grootendorst 1982: 199)

Een verklaring voor deze stand van zaken is volgens hen daarin gelegen dat de beginsituaties die in dialectische systemen tot uitgangspunt van discussie worden genomen niet overeenkomen met beginsituaties van discussies zoals die zich in de argumentatieve praktijk voordoen. Eerstgenoemde beginsituaties zouden pas in een *later stadium* van de discussie optreden (als ze al optreden, noodzakelijk is dit niet), namelijk dan wanneer de discussiërende partijen besluiten de verdedigbaarheid van een meningsuiting te toetsen in relatie tot de aangevoerde argumentatie. Deze argumentatie moet dus eerst aangevoerd worden, en wel gewoon door de protagonist die een - laten we zeggen positief - standpunt inneemt ten aanzien van die meningsuiting. Een formele discussie, met de daaraan eigen rolverdeling, is vervolgens te gebruiken als toetsingsprocedure voor de relatieve verdedigbaarheid. De speciale rolverdeling houdt in dat gedurende deze formele discussie de Opponent (antagonist) gebonden is aan de argumentatieve uitspraken van de Proponent (protagonist).³

De verschillende soorten beginsituaties worden door Van Eemeren & Grootendorst met de volgende voorbeelden toegelicht (zie *Figuur 1* en *Figuur 2*).⁴

	Bart	Alie	O	P
1.		$A \rightarrow C$	1. $A \rightarrow B$	
2.	$(A \rightarrow C)?$		2. $B \rightarrow C$	
3.		-----	3.	$A \rightarrow C$
4.	...	$(A \rightarrow B) \& (B \rightarrow C)$	4. (?) $A/3$	
5.		-----	5.	...

Figuur 1

Figuur 2

In *Figuur 1* is Alie de protagonist en neemt zij een positief standpunt in ten aanzien van de initiële meningsuiting: $A \rightarrow C$. Bart, de antagonist, daagt haar uit met argumenten te komen (regel 2), en Alie, die dit niet op zich laat zitten, komt meteen in regel 3 over de brug. De beginsituatie (boven de streepjeslijn) is, volgens Van Eemeren & Grootendorst, een zodanige als in de argumentatieve praktijk normaal is. De beginsituatie van *Figuur 2* is een situatie welke zich pas na regel 3 van *Figuur 1* kan voordoen: Bart en Alie zijn overeengekomen de verdedigbaarheid van $A \rightarrow C$ in relatie tot de door Alie voortgebrachte argumentatie te toetsen, en wel door het voeren van een formele discussie (volgens een of ander overeengekomen dialectisch systeem). In deze formele discussie heeft Bart de rol van O (=Opponent) op zich genomen, en Alie die van P (=Proponent). Bart is nu, als Opponent, positief gebonden aan de door Alie voortgebrachte argumentatie. (Wie wil, kan het voorbeeld concreter maken door voor A, B en C zekere uitspraken in te vullen; bijvoorbeeld voor A: We nemen de trein, voor B: We zijn pas over een uur in Tilburg, en voor C: We komen te laat.)

Nu is het zeker mogelijk een systeem voor het voeren van redelijke discussies zo op te bouwen dat de formele discussies daarin voorkomen als deeldiscussies, die steeds dan gevoerd worden wanneer de antagonist de rechtvaardigheidspretentie van een argument in twijfel trekt. Anderzijds hoeft de rol van formele discussies daartoe mijns inziens niet beperkt te blijven en zijn ook de *dialectische systemen zelf systemen voor het voeren van redelijke discussies*, althans indien op de volgende twee vragen een bevestigend antwoord kan worden gegeven:

VRAAG 1. Zijn de initiële concessies van de Opponent ook op andere wijze te duiden dan als de overgenomen argumentatie van de Proponent?

VRAAG 2. Zijn er andere momenten in formele discussies waarop argumentatie van de Proponent verschijnt?

De concessies van de Opponent

Om met de eerste vraag te beginnen: gewoonlijk worden initiële concessies gezien als uitspraken van de Opponent (antagonist) waar deze positief aan gebonden is, zodat de Proponent (protagonist) er gebruik van kan maken bij de verdediging van zijn initiële these (de meningsuiting ten aanzien waarvan hij een positief standpunt verdedigt). Ze worden – in deze zinswijze – dus niet door de protagonist aangevoerd. Ook in de argumentatieve praktijk is het zo dat de verdediger van een standpunt ervan uitgaat, en mag gaan, dat zijn criticus aan bepaalde uitspraken positief gebonden is. Alleen zullen veel van deze uitspraken in de praktijk niet expliciet tot uiting zijn gebracht. Op dit punt blijft er dus – iets anders was ook niet te verwachten – een duidelijk onderscheid tussen de formele discussies en de argumentatieve praktijk. Toch kan men zeggen dat de dialoogtheorie hier goed aansluit op de praktijk: de beginsituatie van *Figuur 2* kan bijvoorbeeld heel goed de (geïdealiseerde) beginsituatie van een echte discussie zijn.

De duiding van de initiële concessies als overgenomen argumentatie van de Proponent lijkt me derhalve niet de enig mogelijke of zelfs maar de meest voor de hand liggende te zijn. Voor de overige concessies ligt zo een interpretatie trouwens nog minder voor de hand (met uitzondering van concessies gedaan in het kader van de in paragraaf 3 in te voeren creatieve regels).

De argumentatie van de Proponent

Alvorens de tweede vraag te beantwoorden geef ik een korte schets van de opbouw van een formele discussie.⁵ De eerste zet is steeds O's aanval op de initiële these (laat deze bijvoorbeeld AV B zijn), daarna volgen een aantal vragen van P naar aanleiding van de concessies (zgn. 'tegenaanvallen'). Deze vragen moeten steeds onmiddellijk door O beantwoord worden. Zo komen er steeds meer concessies bij. Nu zijn er vragen (bijvoorbeeld bij een concessie C→D) waarbij P zelf ook een mededelende zin moet uiten (in het voorbeeld: C). In dat geval kan O, naar believen, deze laatste uitspraak aanvallen of antwoord geven, dat wil zeggen de gevraagde concessie doen (D). Laten we even aannemen dat O steeds deze tweede weg volgt. Nadat dit vragen en antwoorden een tijdlang is voortgegaan, kiest P tenslotte – indien hij niet al gewonnen heeft – een protectieve verdediging (in het voorbeeld: hetzij A, hetzij B; laten we zeggen dat P A kiest) die vervolgens door O wordt aangevallen. Daarmee is de eerste zogenaamde *lokale discussie* afgelopen en de tweede begonnen, waarin nu A als (lokale) these fungeert. Daarna kunnen er natuurlijk op dezelfde manier nog meer lokale discussies volgen, totdat hetzij O wint doordat P's mogelijkheden zijn uitgeput, hetzij P wint doordat de lokale these samenvalt met een concessie. (Andere mogelijkheden voor P om te winnen, laat ik even buiten beschouwing.)

Wat nu als O in het geval van een vraag naar aanleiding van een concessie

C→D, waarbij P dus de uitspraak C doet, deze laatste uitspraak aanvalt? Ook in dat geval begint er een nieuwe lokale discussie, dit maal met C als inzet (als lokale these). De lokale these is dus in ieder stadium van de discussie de laatste aangevallen uitspraak van P.

Welke uitspraken kunnen in dit kader als argumenten van P worden aangemerkt? Gezocht wordt naar mededelende zinnen waarmee P proposities tot uitdrukking brengt ter verdediging van een standpunt. (Een standpunt van P wel te verstaan, want O neemt nooit een standpunt in, in een formele discussie.) Uit de boot vallen alle vragen die P stelt, behalve voorzover P daarbij ook een mededelende zin uit, alsmede de uitroepen waarmee P aangeeft dat hij gewonnen heeft.⁶ Alle andere zinnen van P (de andere vragen en de protectieve verdedigingen), waarbij steeds een mededelende zin wordt geuit en die alle dienen om de lokale these te verdedigen, kunnen met recht als argumenten voor de lokale these (en indirect voor de initiële these) worden beschouwd. Dat deze zinnen dienen om de lokale these te verdedigen mag het duidelijkst zijn bij de protectieve verdedigingen, ook voor het uiten van mededelende zinnen in het kader van een tegenaanval; bijvoorbeeld op een concessie C→D, zou ik dit willen volhouden. De these wordt immers relatief tot onder andere C→D verdedigd, zodat P's uitspraak C – op de een of andere wijze via D – heel goed de these kan ondersteunen.

Bij argumenten verwacht men verder, in een redelijke discussie, dat er in principe *twee kritieklijnen* voor de tegenstander openstaan: deze moet namelijk *zowel de propositionele inhoud van het argument zelf als de rechtvaardigingskracht ervan in twijfel kunnen trekken* (vgl. Van Eemeren & Grootendorst 1982: 387, Regel 8b). Bij een tegenaanval op een concessie C→D staan inderdaad deze twee wegen voor O open: O kan C aanvallen, dat wil zeggen C tot lokale these van een nieuwe lokale discussie maken, anderszins kan O de rechtvaardigingskracht van het argument C in twijfel trekken door de concessie D te doen. Het argument C werkt immers via D, in die zin dat – volgens P – tegenover een Opponent die C en daarmee (gezien de concessie C→D) ook D toegeeft de lokale these met succes verdedigd kan worden.⁷

Bij protectieve verdedigingen staat alleen de eerstgenoemde kritieklijn voor O open. Dit is echter niet verwonderlijk als men kijkt naar de vorm van deze verdedigingszinnen: bij een these A→B is de protectieve verdediging B, bij A∨B is hetzij A hetzij B te gebruiken etc. Men kan zeggen dat de tweede kritieklijn – de twijfel aan de rechtvaardigingskracht van B voor A→B, etc. – door de regels van het dialectisch systeem al bij voorbaat voor O verloren verklaard wordt: tussen het argument en het te verdedigen standpunt zit geen ruimte. Bij de conjunctie (A&B) en de universele zinnen (∀xA) lijkt er op het eerste gezicht wel ruimte te zijn. (A is een mogelijke protectieve verdediging bij A&B, etc.) Men moet echter in de gaten houden dat het dan steeds gaat om een protectieve verdediging tegen één bepaalde soort van kritiek (bijvoorbeeld A tegen L?).

Samenvattend kan gesteld worden dat alle uitingen van mededelende

zinnen door de Proponent in een formele discussie te beschouwen zijn als argumenten voor – steeds – de lokale these, en daarmee indirect voor de initiële these. De tweede vraag is nu bevestigend beantwoord. Formele discussies – met al hun beperkingen – kunnen als ideaalmodellen voor redelijke discussies (uitgaande van een enkelvoudig, niet-gemengd geschil) worden gezien, en niet slechts als modellen van speciale gedeelten ervan.

3. Creatieve argumentatie

Toch is daarmee de kous niet af. Keren we terug tot *Figuur 1*: als de zet van Alie op regel 3 inderdaad in de argumentatieve praktijk normaal is – en ik wil dat niet bestrijden – dan ligt het voor de hand te proberen dergelijke zinnen ook in formele discussies in te bouwen.⁸ In de thans vigerende systemen zijn zulke zinnen, die ik *creatieve argumentatie* zou willen noemen, *niet* toegestaan. Deze systemen respecteren immers het 'decompositie-beginsel', terwijl $(A \rightarrow B) \& (B \rightarrow C)$ geen deel formule is van één van de initiële uitspraken.⁹ In dialectische systemen gelden nu eenmaal zeer strakke regels ten aanzien van de uitspraken die op een gegeven moment als discussiebijdrage kunnen tellen. Iets echt 'nieuws' kan daardoor niet in de discussie worden ingebracht. Deze beperking heeft ook een groot voordeel: in een formele discussie is het nooit twijfelachtig of zekere opmerkingen van één van de deelnemers als bijdrage mogen tellen ('relevant zijn'); dit is immers eenvoudig te zien aan de vorm van de gebruikte zinnen. Voor de 'natuurlijkheid' van dialectische systemen (dat wil zeggen de mate waarin ze als middel voor het oplossen van conflicten aanvaardbaar zijn voor wie zich in deze materie verdiept) lijkt het me echter een vooruitgang te zijn als zekere vormen van creatieve argumentatie worden toegelaten.

Daarbij moeten dan wel beperkingen opgelegd worden, opdat aan de verschillende intenties en normen van de formele dialectiek geen afbreuk wordt gedaan. Ook moeten de dialectische systemen niet in een ander opzicht weer onnatuurlijker worden. Zo is een regel volgens welke P altijd ieder 'creatief' argument als protectieve verdediging zou mogen gebruiken, onaanvaardbaar (zolang de andere regels niet ingrijpend gewijzigd worden). Volgens andere regels moet O immers onmiddellijk reageren op de laatste zet van P. Dit betekent dat P's creatieve argument in ieder geval de inzet van de volgende lokale discussie zou worden, zodat P de discussie van ieder onderwerp op ieder ander onderwerp zou kunnen overbrengen. P zou dan voor iedere these een winstrategie hebben.

De volgende twee regels laten zulke manoeuvres in elk geval *niet* toe. Ze geven de Opponent namelijk de gelegenheid om zowel over het creatieve argument zelf als over zijn rechtvaardigingskracht de discussie voort te zetten:

CREA 1: De Proponent mag iedere lokale these T protectief verdedigen met een uitspraak van de vorm $U \& (U \rightarrow T)$. (U heet het creatieve argument)

O kan hierop reageren met L? en R?. In het eerste geval kiest O voor een discussie over U, in het tweede geval voor een discussie over de rechtvaardigingskracht van U relatief tot T. Nu zou P zijn antwoord op L? (de protectieve verdediging U) kunnen uitstellen, en evenzo bij R?. Daarmee zou P kunnen verhinderen dat de door O gewenste lokale discussie direct begint.¹⁰ Wellicht verdient daarom de volgende creatieve regel de voorkeur:

CREA 2:

De Proponent mag iedere beurt gebruiken om aan de Opponent te vragen een zekere concessie U te doen. O moet in de volgende beurt, hetzij de concessie doen, hetzij deze weigeren. In het laatste geval is P in de daaropvolgende beurt verplicht U te gebruiken als protectieve verdediging voor de lokale these. (U heet het creatieve argument.)

De eerste keuze van O leidt nu onmiddellijk tot een discussie over de rechtvaardigingskracht van U relatief tot T (de overige concessies in aanmerking genomen), de tweede tot een discussie over U zelf.

Als de regel CREA 1 of CREA 2 in een dialectisch systeem wordt opgenomen moeten wel de dynamische regels (FD D-regels) worden aangepast, bijvoorbeeld door te stipuleren dat P slechts een bepaald aantal keren van creatieve zinnen gebruik mag maken. Anders zou de discussie zich onbeperkt kunnen voortzetten.

4. De creatieve argumentatie en winstrategieën voor de Proponent

Maakt het toelaten van een CREA-regel iets uit voor de logica die door het dialectisch systeem genereerd wordt? Met andere woorden, heeft P iets aan deze nieuwe regels, zodat er nieuwe winstmogelijkheden ontstaan? Het antwoord luidt: nee. *Als P voor een sequent Π/Z (dat wil zeggen voor een these Z) relatief tot een klasse initiële concessies Π) een winstrategie heeft krachtens het dialectisch systeem σ dat uit σ ontstaat door toevoeging van een CREA-regel, dan heeft P ook al een winstrategie voor Π/Z krachtens σ .* (Althans als σ één van de gebruikelijke propositielogische, predikatenlogische of modale systemen – en daarnaast een klassiek, constructief, of minimaallogisch dialectisch systeem is.)

Dat de zaak zo ligt is niet moeilijk in te zien als men bedenkt dat de *dialoogtheoretische eliminatiestelling*, het analogon van Gentzen's *Hauptsatz*, voor alle bedoelde systemen geldt:

Als er krachtens σ P-winstrategieën zijn voor Π/U en voor $\Pi,U/Z$, dan ook voor Π/Z .

De juistheid van deze stelling valt onmiddellijk in te zien als men gebruik maakt van de gelijkwaardigheid van σ met een daarbij passende logische

semantiek¹¹: er is een P-winstategie (krachtens σ) voor Π/Z dan en slechts dan als Z logisch volgt uit Π (krachtens de bij σ passende semantiek, notatie $\Pi \models Z$). De semantische formulering van de eliminatiestelling is immers triviaal: Als $\Pi \models U$ en $\Pi, U \models Z$, dan $\Pi \models Z$.

Hoe volgt nu hieruit de strategische overbodigheid, voor P, van de regels CREA 1 en CREA 2? Zij voor het gemak σ een propositielogisch dialectisch systeem. (Het bewijs voor predikatenlogische en modale systemen vertoont enkele complicaties.¹²) Beschouw eerst CREA 2. Zij σ' het systeem dat uit σ verkregen is door CREA 2 toe te voegen (en de dynamische regels aan te passen). Zij gegeven een P-winstategie (gesloten dialoogtableau of strategieboom) voor Π/Z krachtens σ' . Laten verder $U_1, \dots, U_n$ de zinnen zijn die P, volgens deze strategie, naar voren moet kunnen brengen als creatieve argumentatie. Dat het aantal eindig is, volgt uit de eindigheid van de strategieboom. (Welke van deze zinnen P in een volgens de strategie gevoerde discussie daadwerkelijk naar voren brengt, hangt natuurlijk af van de manier waarop O te werk gaat.) Nadat P bijvoorbeeld de creatieve argumentatie U_1 naar voren heeft gebracht, geldt dat, als O weigert de concessie U_1 te doen, P verplicht is zelf U_1 als protectieve verdediging te gebruiken. Dan is (volgens andere regels) O vervolgens verplicht om U_1 aan te vallen: U_1 wordt de nieuwe lokale these. De opties voor O zijn dus: U_1 toegeven of U_1 aanvallen. Dit zijn precies dezelfde opties als in het geval dat P een concessie $U_1 \rightarrow U_1$ aanvalt. Voeg nu de concessies $U_1 \rightarrow U_1, \dots, U_n \rightarrow U_n$ bij de initiële concessies. Beroep op CREA 2 is dan overbodig. P heeft dus een winstrategie krachtens σ voor de sequent:

$$\Pi, U_1 \rightarrow U_1, \dots, U_n \rightarrow U_n / Z.$$

Zoals bekend heeft P ook winstrategieën (krachtens σ) voor iedere sequent $\Pi' / U_1 \rightarrow U_1$ (waarbij voor Π' iedere klasse van initiële concessies genomen kan worden). Door nu n keer de eliminatiestelling toe te passen ziet men dat er, krachtens σ , een P-winstategie is voor Π/Z .

Bij CREA 1 wordt het bewijs op analoge wijze gevoerd. De toe te voegen initiële concessies zijn hier alle van de vorm:

$$(U_i \& (U_i \rightarrow T_i)) \rightarrow T_i,$$

waarbij U_i de creatieve argumentatie is voor de lokale these T_i . Na een aanval op een initiële concessie van deze vorm heeft O weer dezelfde opties als CREA 1 biedt (namelijk, $U_i \& (U_i \rightarrow T_i)$ aanvallen met L? of R?) en bovendien de mogelijkheid om met T_i te antwoorden. Maar doet O het laatste dan kan P onmiddellijk winnen, daar T_i de lokale these is.

5. Argumenteert de Opponent?

In het voorgaande is slechts sprake geweest van de argumentatie van de Proponent. Dit is geen toeval, want de Opponent argumenteert niet. De concessies worden door de Proponent niet in twijfel getrokken en de Opponent hoeft de Proponent niet te overtuigen van hun aanvaardbaarheid.

In dit verband valt op te merken dat de term 'tegenaanval' voor het opvragen van een concessie en de bijbehorende term 'verdediging' voor het doen van een concessie ongelukkig gekozen zijn. Ten onrechte wordt immers door deze terminologie de indruk gewekt dat in een formele discussie het oorspronkelijke enkelvoudige niet-gemengde geschil overgaat in een meervoudig, soms zelfs gemengd, geschil, waarbij ook O standpunten te verdedigen heeft. Het principiële verschil tussen een concessie en een these dreigt men daardoor uit het oog te verliezen.

Het is ook niet zo dat O tegenargumentatie tegen P's standpunten levert. O levert kritiek door het doen van aanvallen, maar dat is iets anders dan tegenargumentatie. Argumentatie bestaat uit mededelende zinnen en de enige mededelende zinnen die O naar voren brengt zijn de concessies. Deze zijn echter niet geëigend de lokale of initiële these te ontkrachten, integendeel!

Noten

1. Zie voor een eerste inleiding Krabbe (1981) en voorts par. 2.1 van Krabbe (1984). Zie verder Barth & Krabbe (1982). Grondleggers van de dialogische logica (theorie van dialectische systemen) zijn P. Lorenzen en K. Lorenz, zie de bibliografieën in de genoemde werken.
2. Vgl. Van Eemeren, Grootendorst & Kruijer (1983: 18 en par. 4.2).
3. Van Eemeren & Grootendorst (1982: par. 6.6). Op de mogelijkheid van rolwisseling (protagonist wordt Opponent en antagonist wordt Proponent) ga ik niet in.
4. Van Eemeren & Grootendorst (1982: 200). Wellicht zou de streepjeslijn in *Figuur 2* direct na regel 3 moeten volgen. Belangrijk is dit niet.
5. Om deze schets eenvoudig te houden verwaarloos ik de opbouw van discussies uit argumentketens. Iedere discussie bestaat dus uit één argumentketen. Een uitvoeriger schets is te vinden in Krabbe (1984: par. 2.1). Voor een inleiding tot de normatieve grondslagen zie Barth (1982). Voor de complete beschrijving zie Barth & Krabbe (1982: Hfdst. III en IV).
6. Ik geef er de voorkeur aan deze uitroepen (*Ipsa dixisti!*, *Absurdum dixisti!*, etc.) niet bij de mededelende zinnen te rekenen. Maar ook al zijn het wel mededelende zinnen, dan nog zijn het geen argumenten omdat ze niet tot de argumentatiefase maar tot de afsluitingsfase van de discussie behoren. Vgl. Van Eemeren, Grootendorst & Kruijer (1983: par. 2.1). Wel zou men verwachten dat de Opponent die deze tweede kritieklijn volgt ook de concessie C doet. Welnu, dat zou men zo kunnen stipuleren: voor het bestaan van een P-winstategie maakt het in ieder geval niets uit, zoals uit par. 4 van dit artikel volgt. Niet dat met dialectische systemen gepoogd wordt de argumentatieve praktijk zo goed mogelijk na te bootsen. Eerder andersom, aangezien een dialectisch systeem een normatief regelsysteem is. Toch is het belangrijk bij bestaande praktijken aan te sluiten, wil het systeem als alternatief daarvoor herkenbaar en aanvaardbaar zijn. Vgl. Barth & Krabbe (1982: 75) over "Natural" rules.

9. Dit wordt ook door Van Eemeren & Grootendorst opgemerkt (1982: 201). Zij stellen voor om dit euvel binnen het kader van de bestaande regels te verhelpen door, in plaats van met de these $A \rightarrow C$ te beginnen met de these $(A \rightarrow B) \& (B \rightarrow C) \rightarrow (A \rightarrow C)$ (een voorwaardelijke zin met de oude argumentatie als antecedent en de oude these als consequent). De nieuwe discussie (*l.c.*, Figuur 6.8) heeft echter nauwelijks verband met de discussie die zij moet vervangen (*Figuur 1* hierboven). Met name blijkt nergens dat de Proponent van de nieuwe discussie het standpunt $A \rightarrow C$ huldigt.
10. Niet dat P daar iets aan heeft. Vgl. par. 4.
11. Dit is (een gedeelte van) de *Full circle* stelling. Zie Barth & Krabbe (1982: par. XI.6). De lezer die bij het volgende een concreet systeem in gedachten wil nemen, denke bijvoorbeeld bij σ aan klassieke dialectiek voor propositielogische talen en neme de waarheidstafelsemantiek als bijbehorende semantiek.
12. Zo moet in de predikatenlogica uitgegaan worden van de eindige dialoogtableaus, niet van de oneindige strategieboomen. Vgl. Krabbe (1982: Ch. 12). Ook moet als toegevoegde initiële concessie steeds een volledig gegeneraliseerde zin genomen worden: $\forall x_1, \dots, \forall x_n (U^* \rightarrow U^*)$ in plaats van $U \rightarrow U$. Evenzo moet bij de modale logica gebruik gemaakt worden van toegevoegde thesen van de vorm $\Box \dots \Box (U \rightarrow U)$. Vgl. *o.c.* Ch. 11.

Literatuur

- Barth, E.M.
1982 'A normative-pragmatical foundation of the rules of systems of formal dialectics'. In: E.M. Barth en J.L. Martens (red.), *Argumentation; approaches to theory formation*. Amsterdam: John Benjamin.
- Barth, E.M. en E.C.W. Krabbe
1982 *From axiom to dialogue; a philosophical study of logics and argumentation*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Eemeren, F.H. van en R. Grootendorst
1982 *Regels voor redelijke discussies; een bijdrage tot de theoretische analyse van argumentatie oplossing van geschillen*. Dordrecht: Foris (Diss. Universiteit van Amsterdam).
- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst en T. Kruiger
1983 *Argumentatieler 1; het analyseren van een betoog*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Krabbe, E.C.W.
1981 'Wat is en waarvoor dient een dialogische logica?'. In: M.F. Steehouder en C.J.M. Jansen (red.), *Taalbeheersing 1981; lezingen op het VIOT-taalbeheersingscongres op 8, 9 en 10 september 1981 aan de Technische Hogeschool Twente*. Enschede: VIOT/TH Twente, 119-125.
- Krabbe, E.C.W.
1982 *Studies in dialogical logic*. Groningen (Diss. RUG).
- Krabbe, E.C.W.
1984 'Noncumulative dialectical models and formal dialectics'. *Journal of philosophical logic* 14, 129-168.

Juridische argumentatie

Arend Soeteman

1. Inleiding

Rechters moeten beslissingen nemen, waarin zij algemene regels toepassen op concrete situaties. Het probleem hoe zij dat doen of horen te doen staat in Nederland bekend als het *rechtsvindingsprobleem*. Voor de beoordeeling van rechterlijke beslissingen (in tegenstelling tot de beoordeeling van rechters) zijn argumenten van meer belang dan eventuele onderliggende 'werkelijke' motieven. Met de argumenten treedt men naar buiten, in een poging de beslissing te rechtvaardigen. De vraag wordt dan: hoe argumenteert de rechter en hoe hoort hij dat te doen. Juristen zijn in het algemeen meer geïnteresseerd in het laatste, een *prescriptieve rechtsvindingsleer*, dan in het eerste, een *descriptieve rechtsvindingsleer*. Ik beperk me daarbij tot legitimatie-aspecten: hoe hoort de rechter zijn beslissing te rechtvaardigen.

Bij de beantwoording van deze vraag spelen rechts- of staatsfilosofische opvattingen een niet onbelangrijke rol. Afhankelijk daarvan kan men een meer of minder strikte binding van de rechter aan de wet verdedigen. Deze opvattingen zelf houden verband met het vertrouwen dat men in de verschillende rechtsvormers - met name wetgever en rechter - heeft. Op het ogenblik is het 'progressief' een wat lossere binding van de rechter aan de wet te verdedigen en te benadrukken dat de rechter de wet moet aanpassen aan actuele situaties. Maar in Weimar-Duitsland wist een conservatieve rechterlijke macht de socialistische sociale wetgeving via dergelijke 'aanpassing' behoorlijk te frustreren.

De laatste 10 à 20 jaar is er, zeker internationaal gezien, meer accent komen te liggen op een benadering die wat minder *leer* en wat meer *theorie* is. Prescriptieve aanbevelingen zijn daarin minder gecentreerd rond de vraag hoe gebonden de rechter aan de wet is, maar meer gebaseerd op evaluatie van het feitelijke argumentatie-gebeuren. Voor analyse van dit feitelijke gebeuren wordt aansluiting gezocht bij moderne argumentatietheorie en logica, soms ook bij wetenschapsteorie en linguïstiek.

De rechter is niet de enige die juridisch redeneert. Er is ook een rechtswetenschap (-geleerdheid, -dogmatiek). De positieve rechtswetenschap (te onderscheiden van rechtsgeschiedenis, rechtssociologie, rechtsfilosofie e.d.) houdt zich niet alleen bezig met beschrijving en analyse van geldend recht. Zij maakt zelf ook deel uit van dat geldend recht. Al beschrijvende ontkomt de rechtsgeleerde er niet aan (en wil hij er doorgaans ook niet aan ontkomen) te